

НАВІЩО ПОТРІБНІ АЛІМЕНТИ?¹

С. Л. СТАРНС

професор права Коледжу права

(Мічиганський державний університет, США)

У сімейному праві немає відповіді на питання, чому ми повинні ділитися доходом зі своїми колишніми чоловіком чи дружиною. Уже понад тридцять років коментатори пояснювали, чому аліменти пережили закінчення статусу заміжньої жінки та прихід спрощеного розлучення за взаємною згодою сторін, але ми ще й досі не маємо загально визнаного сучасного пояснення для існування аліментів. Широкий розсуд, що покладений на суддів при визначенні права на аліменти та визначення їх розміру, разом з відсутністю правил, якими б можна було керуватися під час прийняття рішень, призвели до ситуації, в якій призначення аліментів є непередбачуваним, невизначеним та заплутаним. У аліментах є лише одна передбачувана річ — їх неохоче присуджують. Цей факт не дивує у суспільстві, де аплодують незалежності та впевненості у власних силах.

Деякі юристи відреагували на нежиттєздатність чинного законодавства з питань аліментних зобов'язань шляхом створення відповідних правил та норм. Але відсутність основної теорії існування аліментів зводить нанівець спроби визначити математичну формулу для закріплення конкретних цифр для цих правил. Призначення аліментів буде більш передбачуваним у межах штату, що прийняв правила, але вони не обов'язково роблять аліменти більш справедливими або більш передбачуваними в інших юрисдикціях.

Отже, чому просто назавжди не відмовитись від аліментів? Вадою такої «відмови» є те, що аліменти є часто єдиним доступним інструментом правового захисту того члена подружжя, що не має можливості достатньо заробляти. Пари, що розлучаються в ці скрутні для економіки часи, мають небагато активів або зовсім їх не мають, що робить розподіл майна безкорисним інструментом, а роз-

¹ Деякі ідеї цієї статті були вперше опубліковані в статті *Alimony Theory // Family Law Quarterly*. — 2011. — № 45. — Р. 271–290. Дана стаття є скороченою версією попередньої публікації: *Starnes C. L. Alimony Theory // Family Law Quarterly*. — 2011. — Vol. 45. — № 2. — Р. 271.

поділ прибутку, тобто виплату аліментів — єдиним доступним економічним засобом захисту того, хто вів домашнє господарство та виховував дітей.

Між багатьма теоріями причин існування аліментів достатньо просто визначити відмінності. Також можна і треба визначити в них спільні риси, що зможе забезпечити більш послідовні, передбачувані та неупереджені правила призначення аліментів. В цій статті зроблено спробу досягнути цієї мети шляхом дослідження та критики набору теорій причин існування аліментів. Виконання поставленого завдання починається з більш детального розгляду тієї проблеми, яку, на думку теоретиків, мають вирішувати аліменти.

І. ПРОБЛЕМА

Теоретики у сфері аліментних зобов'язань напрочуд послідовні в описі проблеми, яку має вирішувати інститут аліментних зобов'язань. У 2002 р. Американський інститут права (*American Law Institute*, далі — *ALI*) підсумував проблему в своїй роботі «Принципи закону про розпад сім'ї». Американський інститут права зауважив, що «у переважній більшості випадків піклуватися про своїх дітей продовжують жінки, розраховуючи на те, що їх чоловіки будуть продовжувати працювати»¹, і що виконання обов'язку із догляду за дитиною «як правило, призводить до остаточної втрати здатності заробляти, і ця проблема може тривати ще й після того, як дітям вже не потрібний пильний материнський догляд»². У таких випадках мати/батько виконав «спільний обов'язок» подружжя «з догляду за їх дітьми», дозволяючи іншому з подружжя «мати сім'ю і одночасно розвивати свою здатність заробляти». У разі розлучення «головний годувальник зберігає як здатність заробляти, так і батьківський статус, тоді як головний вихователь в разі відсутності засобів правового захисту втрачає будь-яке право на заробіток іншого члена подружжя»³.

Мати, яка виховує дитину, стикається з небезпекою, що у чоловіка будуть стимули для розлучення. Як пояснив це Л. Коен, коли шлюб на момент одруження обіцяє обом сторонам отримання користі, ця користь не є «симетричною», тобто вона реалізується у різні часи у процесі розвитку стосунків⁴. «Як правило, чоловіки мають тенденцію отримувати користь від шлюбу на початку відносин, коли їх власний внесок у шлюб є відносно низьким, а внесок їх жінок — відносно високим. Подібним чином, пізніше, у процесі існування шлюбу, жінки мають тенденцію отримати більше користі від шлюбу, ніж чоловіки». Такий дисбаланс

---

¹ *American Law Institute*, Principles of the Law of Family Dissolution: Analysis and Recommendations (2002) § 5.05, коментар с. до зауважень доповідача.

² Там само, § 5.05 коментар а. Як відзначає Американський інститут права, «незалежно від того, чи залишають жінки після народження дітей постійну роботу, чи ні, результати досліджень неухильно демонструють, що на їх плечі лягає набагато більше половини домашньої роботи. З цієї причини народження дітей зазвичай впливає на здатність заробляти тих жінок, які продовжують працювати на постійній роботі, а також і тих, хто не працює». Там само, § 5.05 ком. д. до зауважень доповідача.

³ Там само, § 5.05, коментар е. Далі Американський інститут права аргументує, що «[з]алишення фінансово залежного члена подружжя при тривалому шлюбі без засобів правового захисту сприятиме експлуатації партнера, який довіряє, та перешкоджанню інвестиціям в сім'ю з боку іншого». Там само, § 5.04, коментар с.

⁴ *Cohen L.* Marriage, Divorce, and Quasi Rents; or, «I Gave him the Best Years of my Life» // *Journal of Legal Studies*. — 1987. — Vol. 16. — P. 267, 278–303.

«забезпечує можливість для планування поведінки, коли одна із сторін, як правило, чоловіки, можуть використати розірвання шлюбу в своїх інтересах, якщо немає інших обмежень»¹.

Якщо шлюбні ролі зменшують здатність головного опікуна-жінки заробляти, сімейне право не повинне дозволяти чоловікові кидати її напризволяще, залишаючи їй тільки дохід від ведення домашнього господарства. Як колись у своєму рішенні зауважив суд Каліфорнії: «Жінка — це не плодюча корова, щоб її годувати для отримання поголів'я, а потім зручно та економічно перетворити на дешеве м'ясо, коли закінчиться репродуктивний період...». Тут немає нічого спільного з фемінізмом, сексизмом, чоловічим шовінізмом або будь-якою іншою ультрамодною ідеологією. Це — звичайний здоровий глузд та проста справедливість².

II. ТЕОРІЇ ІСНУВАННЯ АЛІМЕНТІВ

Колись логічне пояснення аліментних зобов'язань було досить просте: при вступі до шлюбу чоловік брав на себе довічне зобов'язання матеріально забезпечувати свою дружину; аліменти були правовим інструментом, що примусово гарантував виконання чоловіком цього обов'язку в будь-який час, коли шлюб розпадався. Сучасне і минуле тлумачення шлюбу та розлучення дуже відрізняються. На сьогодні розлучення стандартно вважається закінченням шлюбних зобов'язань, можливістю розпочати життя з новими силами та мирно, незалежно від того, хто або що стало причиною розпаду сім'ї. Шлюб вже більше не розглядається як союз домінуючого чоловіка та залежної жінки, він радше вважається рівноправним партнерством. Чи можуть такі прихильники рівноправності погодитись на існування аліментних зобов'язань?

Більшість сучасних теорій реформування зосереджені переважно на одному з трьох інтересів: очікуваний позивачем прибуток; втрати позивача; або внесок позивача у добробут іншого з подружжя. Ці основні моменти відомі кожному студенту навчальної дисципліни «договірне право», оскільки вони мають на увазі три класичні договірні інтереси, а саме, очікування, довіра та реституція³. Таким чином, у цьому розділі наводиться класифікація теорій реформування за трьома категоріями:

- 1) теорія прибутку (акцентує на очікуваному прибутку від інвестицій у сім'ю);
- 2) теорія втрати (акцентує на компенсації втрат, що були понесені при розлученні);
- 3) теорія внеску (акцентує на поверненні зроблених внесків до сімейного бюджету).

¹ Там само. — С. 287. Див. також *Scott E. S., Scott R. E. Marriage as Relational Contract // Virginia Law Review.*— 1998. — Vol. 84. — P. 1225, 1312–1313 (дається коментар стосовно того, що «сучасні правові норми про розлучення нездатні належним чином захистити шлюбну інвестицію та перешкоджати безпринципному порушенню шлюбних зобов'язань»).

² Див. *Marriage of Branter*, 136 Cal. Rptr. 635, 637 (1977).

³ Очікуваний інтерес захищає «право сторони мати дохід від договору шляхом отримання того доходу, який був би при виконанні договору». *Restatement (Second) of Contracts § 344(a)* (1979). Інтерес довіри захищає сторону, яка «на основі договору змінила умови шляхом прийняття на себе витрат при підготовці або при виконанні зобов'язань». Там само, § 344(b) (1979). Інтерес реституції захищає «право сторони на повернення їй того, що було надано нею протилежній стороні». Там само, § 344(c) (1979).

А. Теорія прибутку

Розуміння теорії прибутку починається з раних поглядів теоретиків людського капіталу¹, котрі стверджували, що член подружжя, який фінансує освіту свого чоловіка/дружини, має право на компенсацію у разі припинення шлюбу. У цих випадках подружній союз інвестує у людський капітал студента, обидві сторони очікують, що така спільна інвестиція у подальшому дозволить отримати прибуток — підвищений рівень заробітку студента, яким *подружній союз* зможе насолоджуватися. Таким чином, у разі розлучення, сторона, що не навчалася, має право на свій очікуваний прибуток, а саме, на дохід від своїх інвестицій у шлюб.

Проте більшість претендентів на отримання аліментів не підтримували свого чоловіка або жінку під час навчання. Якщо теорія прибутку може запропонувати задовільне логічне обґрунтування аліментних зобов'язань, вона також має вирішувати більш звичайні питання. Деякі сучасні науковці збудували на людському капіталі теорію, що пропонує більш широкі версії теорії прибутку. У Дж. Сингер є гарний приклад. І хоча вона не називає свою пропозицію розділення доходу «аліментними зобов'язаннями», її модель є чистим прикладом теорії прибутку. На думку Сингер, кожен член подружжя робить «рівний (хоча і не обов'язково однаковий) внесок у шлюб». Таким чином, у разі розлучення, кожен член подружжя має право на «рівну долю плодів шлюбу». Сингер підкреслює, що «акцент в моделі такого партнерського інвестування робиться не на формальній *рівності* членів подружжя на момент розлучення, а на тому, що кожна із сторін отримує *рівний розмір прибутку* від шлюбу»².

Нами запропоновано логічне пояснення існування аліментів, побудоване за аналогією з викупом частки у спільній компанії: «Подібно до комерційних партнерів, чоловік та дружина спільно поєднують свою працю, час та вміння, щоб виконувати свої зобов'язання та створювати прибуток, що вони планують розділити. ...Часто поєднані зусилля подружжя створюють вдосконалений людський капітал, передусім для чоловіка, який зробив значно більший внесок у формі оплачуваної роботи, ніж головний опікун-жінка. У такому випадку можна вважати, що завдяки шлюбному партнерству, а не лише завдяки одному чоловікові, було створено його вдосконалений людський капітал. І хоча розлучення припиняє стосунки сторін, як правило, воно не припиняє отримання чоловіком доходів, що підтверджує цінність нематеріального капіталу, створеного за допомогою спільних зусиль у шлюбі. У разі розлучення цей чоловік повинен викупити частку, вкладену його дружиною»³.

---

¹ Див., напр., *Krauskopf J. M. Recompense for Financing Spouse's Education : Legal Protection for the Marital Investor in Human Capital // University of Kansas Law Review. — 1980. — Vol. 28. — P. 379, 381; та Batts D. A. Remedy Refocus : In Search of Equity in «Enhanced Spouse/Other Spouse» Divorce // The New York University Law Review. — 1988. — Vol. 63. — P. 751.*

² *Singer J. Divorce Reform and Gender Justice // North Carolina Law Review. — 1989. — Vol. 67. — P. 1103, 1114.*

³ *Starnes C. L. Mothers as Suckers : Pity, Partnership, and Divorce Discourse // Iowa Law Review. — 2005. — Vol. 90. — P. 1513, 1543–44. Див. також: Starnes C. Divorce and the Displaced Homemaker; A Discourse on Playing with Dolls, Partnership Buyouts and Dissociation under No-Fault // University of Chicago Law Review. — 1993. — Vol. 87. — P. 70.*

Автором іншої версії теорії прибутку є С. Шугарман, який пропонує поступове злиття людського капіталу подружжя. Шугарман вважає, що чим довше сторони перебувають у шлюбі, «тим більше їх людський капітал слід розглядати, як переплетіння доходів, а не закріплення доходу за окремим членом подружжя, який ним володіє»¹. З цієї причини відсотки кожного члена подружжя в людському капіталі іншого надають кожному члену подружжя право на долю від будь-якої вдосконаленої можливості заробляти.

Теорія Р. К. Коллінза про «залишки шлюбу» також свідчить про існування теорії прибутку. Коллінз закликає до «справедливого поділу залишкових матеріальних вигод від роботи, що була здійснена під час шлюбу»². Як приклад він пропонує розглянути пару, що їде на двомісному велосипеді:

«[Після] того, як один або обидва велосипедисти припиняють крутити педалі, велосипед різко не зупиниться; в той час, як поточні зусилля велосипедистів можуть припинитися, рушійна сила від їх попередньої роботи продовжує рухати пару далі із поступовим зниженням швидкості до тих пір, поки сила тертя (того виду, що відома фізикам, на відміну від тієї, що присутня у шлюбі, що розпадається) врешті-решт змушує велосипед зупинитися. Те, наскільки довго вони продовжуватимуть просуватися вперед, напряму залежатиме від того, як швидко вони їхали, тобто наскільки високою була рушійна сила, перш ніж вони припинили докладати спільних зусиль»³.

Отже, Р. К. Коллінз характеризує аліментні зобов'язання, як «постійне зменшення долі від залишків шлюбу».

Прихильники теорії прибутку бачать шлюб з точки зору співробітництва, взаємодії та партнерства між чоловіком і жінкою, які об'єднали зусилля для отримання спільні вигоди, яку вони сподіваються розділити — це дохід та дім з дітьми. У разі припинення їх шлюбу сімейне право повинне накладати податок на вихід на того з подружжя, який забирає із собою більшу частку шлюбних доходів. Цей податок буде у формі розподілу доходів. На думку прихильників теорії прибутку, така форма є логічним обґрунтуванням аліментних зобов'язань.

Основна характеристика теорії прибутку полягає в її загальній байдужості до внесків з боку кожного з подружжя. Прихильники теорії прибутку вважають членів подружжя рівними і надають їм саме такий статус, який не залежить від типу або розміру внеску кожного із членів подружжя. А будучи рівними, члени подружжя мають право на рівні частки повернення прибутку від загальних, спільних інвестицій, незалежно від того, хто з них приносив додому більшу заробітну платню, або хто був кращим кухарем.

Теорія прибутку не залежить від сподівання на те, що шлюб триватиме вічно. Не існує шлюбів, які б тривали вічно; всі шлюби закінчуються або смертю, або

¹ *Sugarman S. D. Dividing Financial Interests on Divorce // Divorce Reform at the Crossroads / ed. by S. D. Sugarman, H. H. Kay. — New Haven, CT : Yale University Press, 1990. — P. 130, 159–60.*

² *Collins R. K. The Theory of Marital Residuals: Applying an Income Adjustment Calculus to the Enigma of Alimony // Harvard Women's Law Journal. — 2001. — Vol. 24. — P. 23, 49.*

³ Сам Р. К. Коллінз визначає свою теорію як таку, що базується на прибутках: «Замість того, щоб спробувати поділити втрати, спричинені припиненням шлюбу, цей підхід дає змогу визначити справедливий розподіл залишкових прибутків, що накопичуються від шлюбу після його припинення». Там само. — С. 49.

розлученням. Основою теорії прибутку є те, що кожен член подружжя отримає прибуток від шлюбних інвестицій, перш ніж шлюб припинить своє існування. За яскравим описом Л. Коена, часто шлюбні прибутки є асиметричними для членів подружжя; годувальники мають тенденцію отримання прибутків на ранніх етапах шлюбу, тоді як домогосподарки мають тенденцію отримання прибутків на більш пізніх етапах розвитку стосунків. Якщо розлучення залишає членів подружжя в асиметричному положенні, шлюб закінчився передчасно з точки зору того члена подружжя, який ще не отримав очікуваний прибуток¹. Отже, цей непропорційно постраждалий член подружжя (як правило, вихователь дітей) має право на компенсацію.

Б. Теорія втрат

Прихильників теорії втрат зосереджують увагу на вартості довіри учасників «невдалого» шлюбу. Їх метою є надати постраждалому члену подружжя «таке ж гарне становище, в якому б він міг бути, якщо б шлюбний договір не було укладено»². І. М. Еллман в своїй статті «Теорія аліментних зобов'язань» за 1989 рік стверджує, що «[о]сновним остаточним фінансовим наслідком невдалого шлюбу є зниження можливості заробляти одного з членів подружжя (як правило, дружини) у порівнянні за тим рівнем заробітку, який би вона мала, якщо б не виходила заміж». «Аліментні зобов'язання, — аргументує далі І. М. Еллман, — мають компенсувати члену подружжя “залишкову” втрату можливості заробляти, що виникла через “економічно доцільний розподіл ролей у шлюбі”, оскільки без такого захисту «розсудливий член подружжя не буде робити інвестиції в сім'ю». Отже, метою існування аліментів, на думку І. М. Еллман, є «перерозподіл післяшлюбних фінансових наслідків з тим, щоб запобігти стимулам для розірвання шлюбу»³.

Американський інститут права пропонує подібну точку зору, розуміючи аліментні зобов'язання як компенсацію за втрату та визнаючи два головних типи втрат, що компенсуються: 1) втрата шлюбного стандарту життя після розірвання «довготривалого» шлюбу⁴ та 2) остаточна втрата здатності заробляти, що виникла через виконання обов'язку із догляду за дітьми⁵. Коли в Американського інституту права виникають певні проблеми із визначенням параметрів втрати, що компенсується, на його адресу звучить критика через його неспроможність чітко пояснити, чому ці втрати підлягають компенсації.

До інших представників теорії втрати належить Т. Перрі, яка проводить аналогію із відповідальністю без вини в цивільно-правових деліктах. Вона стверджує, що метою аліментних зобов'язань є відшкодування члену подружжя

---

¹ *Cohen L.* Marriage, Divorce, and Quasi Rents; or, «I Gave him the Best Years of my Life» *Journal of Legal Studies*. — 1987. — Vol. 16. — P. 287.

² Див. *Restatement of Contracts (Second)* § 344(b).

³ *Ellman I. M.* The Theory of Alimony // *California Law Review*. — 1989. — Vol. 77. — № 1. — P. 50, 51.

⁴ Див. *American Law Institute, Principles of the Law of Family Dissolution: Analysis and Recommendations* (2002) § 5.04 (1).

⁵ Там само, § 5.05 (1).

тієї економічної втрати, що виникла в результаті «нешасного випадку» розлучення¹.

Теорія втрати та теорія прибутку іноді є різними сторонами однієї медалі, як, наприклад, у випадку, коли домогосподарка втратила можливість кар'єрного росту, через що вона залишається з меншою частиною доходів від шлюбних інвестицій, тобто нижчою здатністю заробляти, ніж її чоловік. Але теорія втрати та теорія прибутку значно відрізняються одна від одної тим, які ролі вони призначають претендентам на отримання аліментів. Якщо за підходом на основі потреби споживання претенденти на отримання аліментів вважаються «жебракками», то за моделлю на основі втрати вони вважаються жертвами. За теорією прибутку претенденти на отримання аліментів вважаються рівними заінтересованими сторонами у шлюбі. Крім того, як ми побачимо, теорія втрати має проблеми із складністю підрахунку аліментів, що часто змушує прихильників теорії втрати звертатися до більш простих моделей вимірювання (що використовується в теорії прибутку). Отже, логічно виникає питання, чи має теорія втрати будь-які переваги у порівнянні з теорією прибутку.

В. Теорія внеску

Теорія внеску захищає «право особи, яка зробила вклад в іншого партнера, на повернення цього вкладу»². Такий вклад відшкодовується тією мірою, наскільки цього достатньо для запобігання безпідставному збагаченню. Якщо вигоди надаються безкоштовно, то не існує факту безпідставного збагачення і, таким чином, відшкодування не передбачається. Теорія аліментних зобов'язань на основі реституції вимірює внески, зроблені претендентом на аліменти своєму чоловіку, а потім ставить питання, чи повинна ця сума відшкодуватися з тим, щоб запобігти безпідставному збагаченню.

У своїй найвужчій формі теорія внеску забезпечує логічне обґрунтування вимоги чоловіка/дружини до члена подружжя-студента про відшкодування тих сум, що були внесені для освіти або підготовки, наприклад такі, як плата за навчання, придбання підручників, плата за користування лабораторією та, можливо, витрати на проживання. Однак теорія внеску передбачає лише неповну компенсацію — відшкодування внесків. Крім того, теорія внеску обмежує аліментні зобов'язання до особливих випадків.

Теорія внеску могла б мати більше поширення у разі охоплення поняттям «внеску» хатньої роботи, але такий підхід залишається проблематичним через декілька причин. По-перше, «звичайні» шлюбні послуги, як правило, надаються із наміром передати в дар і, таким чином, не можуть безпідставно збагатити іншу сторону подружжя. Визначення того, чи належать внески подружжя до

¹ Perry T. L. No-Fault Divorce and Liability Without Fault: Can Family Law Learn from Torts? // Ohio State Law Journal. — 1991. — Vol. 52. — P. 55, 66–67. Т. Л. Перрі пропонує, щоб економічні втрати від розлучення розповсюджувалися на велику кількість людей за допомогою державних або приватних програм страхування, що забезпечують компенсації тим членам подружжя, які постраждали у разі розлучення. Вона сама має сумніви стосовно того, що приватні компанії знайдуть у цьому починанні якусь прибутковість, або що державне соціальне страхування у разі розлучення стане реальною альтернативою. Там само. — С. 81.

² Див. *Restatement (Second) of Contracts* § 344 (c) (1979).

звичайних або незвичайних, і таким чином, віднесення їх до категорії таких, що підлягають відшкодуванню, припускає застосування суб'єктивної оцінки, яка залежить від особистого погляду судді на шлюбні ролі. До того ж, теорія внеску беззастережно відкидає розгляд подружньої пари як рівноправних вкладників у шлюб. Замість цього вона вимагає від подружжя визначити, оцінити та порівняти власні окремі внески у шлюб. Таку позицію важко узгодити із сучасними поглядами на шлюб, який розглядається як партнерство рівноправних сторін.

III. Математична сторона аліментних зобов'язань

Теоретиками аліментних зобов'язань запропонована ціла низка формул для розрахунку розміру та тривалості сплати аліментів. Ці формули розрізняються в залежності від того, яка теорія використовується, та від намірів їх розробників щодо того, наскільки щедрим має бути присудження аліментів. Задовільна модель підрахунку зможе відповісти на два запитання при присудженні аліментів: 1) яку суму виплачувати? та 2) як довго виплачувати?

Найбільш прості та робочі кількісні моделі розроблені прихильниками теорії прибутку. Дж. Сингер, наприклад, пропонує, щоб подружжя після розлучення порівну ділило свій сукупний дохід протягом певного періоду часу, що залежить від тривалості шлюбу. Вона пропонує таку формулу: «Один рік розподілу доходу після розлучення за кожні два роки тривалості шлюбу»¹.

Для запровадження нашої моделі аліментних зобов'язань запропоновано проводити обчислення вартості виплати за допомогою формули у два кроки: 1) обчислити різницю у збільшених заробітках подружжя; 2) помножити цю суму на коефіцієнт, залежний від тривалості шлюбу. Як приклад можна взяти коефіцієнт розміру долі члена подружжя у спадщині, що поступово зростає із тривалістю шлюбу (Уніфікований закон про спадщину та заповіти)².

Відштовхуючись від своєї теорії шлюбних залишків, Р. К. Коллінз пропонує проводити низку післяшлюбних коригувань доходу, кожне з яких здійснюється за передбаченою формулою обчислення. Під час першого періоду (безпосередньо після розриву) подружжя поділятиме весь дохід порівну; після цього до доходу застосовується коефіцієнт, який буде знижуватися на 10 % за кожний період. «Тривалість кожного періоду і, таким чином, кут зниження перерахувань, встановлюється в залежності від тривалості шлюбу». В кінці «поступового завершення економічного періоду» сторони стануть «фінансово незалежними»³.

---

¹ *Singer J. Divorce Reform and Gender Justice // North Carolina Law Review. — 1989. — Vol. 67. — P. 1117.* Див. також *Ellis J. New Rules for Divorce: Transition Payments // The University of Louisville Brandeis Law Journal. — 1993–94. — Vol 31. — P. 601* (пропонується перехідні виплати за період, що дорівнює половині терміну існування шлюбу). Джейн Рутерфорд пропонує довічний поділ доходу для домогосподарок на основі їх сподівання розділяти дохід протягом всього життя. *Rutherford J. Duty in Divorce: Shared Income as a Path to Equality // Fordham Law Review. — 1990. — Vol. 58. — P. 539.*

² *Starnes C. Divorce and the Displaced Homemaker; A Discourse on Playing with Dolls, Partnership Buyouts and Dissociation under No-Fault // University of Chicago Law Review. — 1993. — Vol. 87. — P. 130–138.*

³ *Collins R. K. The Theory of Marital Residuals: Applying an Income Adjustment Calculus to the Enigma of Alimony // Harvard Women's Law Journal. — 2001. — Vol. 24. — P. 51.*

У своєму варіанті теорії прибутку, а саме поступового злиття людського капіталу подружжя, С. Шугарман пропонує кожному члену подружжя взяти «відсоток від людського капіталу/майбутнього доходу іншого на основі тривалості шлюбу». Як приклад він пропонує від 1,5 % до 2 % щорічно, після мінімального періоду інвестування, скажімо, від 3 до 5 років, та максимум 40 %¹.

Теорія втрати не може запропонувати таких простих механізмів визначення розмірів аліментів. Як можна виміряти втрачені можливості? Як пояснює І. М. Еллман, «[д]ля визначення цих втрат ми порівнюємо економічну ситуацію позивача на час завершення шлюбу із ситуацією, в якій би вона була, якщо б не вийшла заміж ... Різниця дає нам загальний розмір позову проти її чоловіка на сплату аліментів». Але як можна дізнатися, в якій ситуації вона б опинилася, якщо б не вийшла заміж? Як визнає І. М. Еллман, відповіді на це запитання у «певному сенсі неможливо навіть теоретично, як і в будь-якому випадку з “якщо б”». «У підсумку, — говорить Еллман, — точність тут неможлива», отже розмір аліментів цілком залежатиме від розсуду суду першої інстанції»². Це не можна назвати «вирішенням» сьогоденних проблем, пов'язаних із аліментними зобов'язаннями.

Американський інститут права знайшов спосіб кількісного визначення своєї теорії втрати, який є дуже подібним до рішення І. М. Еллмана. Він запозичує формулу з теорії прибутку. Для оцінки виплат згідно з його двома розділами, 5.04 та 5.05, Американський інститут права пропонує застосовувати двоступінчатий процес: 1) обчислити різницю у заробітках подружжя при розлученні, та 2) помножити цю різницю на коефіцієнт на основі тривалості шлюбу (§ 5.04) або тривалості періоду піклування про дітей (§ 5.05)³. Для обчислення тривалості виплати за фіксований період Інститут пропонує помножити тривалість шлюбу (§ 5.04) або період піклування про дітей (§ 5.05) на коефіцієнт, що встановлений у правилі, дія якого розповсюджується на всі штати⁴. У якості прикладу Американський інститут права пропонує, що тривалість виплат у відповідності з розділом 5.04 може дорівнювати половині тривалості шлюбу⁵. Ця змінна зрозуміла, але вона не походить з теорії втрати, яка вимагає підрахунку втрат жінки через те, що вона вийшла заміж. Певною мірою ця формула базується на принципі теорії прибутку, який полягає у тому, що інвестор у шлюбі має права на частку доходів (збільшених доходів) від шлюбних інвестицій.

¹ *Sugarman S. D. Dividing Financial Interests on Divorce // Divorce Reform at the Crossroads / ed. by S. D. Sugarman, H. H. Kay. — New Haven, CT : Yale University Press, 1990. — P. 160.*

² *Ellman I. M. The Theory of Alimony // California Law Review. — 1989. — Vol. 77. — № 1. — P. 54, 78, 80.*

³ *American Law Institute, Principles of the Law of Family Dissolution: Analysis and Recommendations (2002), § 5.04(3) (розмір виплат «обчислюється із застосуванням коефіцієнта до різниці між доходами, що подружжя планує отримувати після розлучення»); (§ 5.05(4) (розмір виплат обчислюється із «застосуванням коефіцієнту, що називається коефіцієнтом тривалості піклування про дитину, до різниці між доходами, що подружжя планує отримувати після розлучення» (в оригіналі виділено курсивом)).*

⁴ Див. там само, § 5.04 (3). У якості прикладу ALI пропонує, щоб значення коефіцієнту тривалості дорівнювало кількості років шлюбу, помножених на 0.01. Отже, шлюб тривалістю 5 років дає аліменти в розмірі 5 % від будь-якої різниці у сумах заробітку подружжя, 10 % — після 10 років, 20 % — після 20 років, 40 % — після 40 років шлюбу. За пропозицією ALI, розмір виплат не повинен перевищувати 40 % від різниці у заробітках, незалежно від того, як довго триває шлюб або період догляду за дитиною. Див. там само § 5.04 коментар а.

⁵ Там само, § 5.06 коментар b.

Існує ще одна модель підрахунку, яка не пов'язана з теорією аліментних зобов'язань, автором якої є Американська академія юристів з сімейних спорів (*American Academy of Matrimonial Lawyers*, далі — *AAML*). На основі дослідження правил та норм використання аліментів на території США, *AAML* визначила два спільних знаменника: дохід подружжя та тривалість шлюбу. Базуючись на цих коефіцієнтах, 2007 р. *AAML* затвердила просту формулу, що визначає розмір аліментів у разі відсутності спеціальних коефіцієнтів відхилення¹. Розмір аліментів обчислюється на «основі 30 % сумарного доходу платника аліментів, мінус 20 % сумарного доходу отримувача аліментів, із встановленим обмеженням у 40 % спільного сумарного доходу сторін». Тривалість виплати є залежною від тривалості шлюбу, а у разі відсутності коефіцієнтів відхилення вона обчислюється « шляхом перемноження тривалості шлюбу на наступні коефіцієнти: 0–3 роки (0.3); 3–10 років (0.5); 10–20 років (0.75), понад 20 років — постійні аліментні виплати». Ця модель приваблює своєю простотою та тотожністю кількісній моделі на основі теорії прибутку.

IV. Висновок

Дуже довго сімейне право залишалося без задовільної, логічної відповіді на питання, чому аліментні зобов'язання продовжують залишатися в епоху поглядів на інститут шлюбу як рівноправний союз та епоху спрощених розлучень за взаємною згодою сторін. За останні тридцять років безліч правників пропонували логічні обґрунтування аліментних зобов'язань, але жодне з них не отримало загального визнання, і сучасне законодавство у сфері аліментних зобов'язань залишається непрацюючим. І хоча велика кількість реформістських теорій багато в чому відрізняються одна від одної, за своєю суттю вони спрямовані на один з трьох інтересів: очікуваний прибуток позивача (теорія прибутку); втрату позивача, що пов'язана із розлученням (теорія втрати) або внески позивача на користь іншого члена подружжя (теорія внеску). І хоча в кожній з цих теорій можна знайти деякі корисні моменти, лише теорія прибутку пропонує прозору модель для обчислення розміру аліментних зобов'язань. Теорія втрати фактично намагається запозичити свою формулу підрахунку з теорії прибутку. Врешті-решт, теорія прибутку має найбільш задовільну теоретичну основу для виплати аліментів, не тільки через прозорість її моделі, але й через той статус, який вона надає претендентам на отримання аліментів. Претенденти вважаються рівноправними партнерами у шлюбі, а не потерпілими сторонами шлюбу.

---

¹ *Krithardt M. K. Re-thinking Alimony: The AAML's Considerations for Calculating Alimony, Spousal Support or Maintenance // Journal of the American Academy of Matrimonial Lawyers. — 2008. — Vol. 21. — P. 61.* Їх перегляд керівних вказівок щодо аліментних зобов'язань дозволив розкрити два спільних знаменника: дохід подружжя та тривалість шлюбу. Там само. — С. 78. У Рекомендаціях комісії наводиться список з десяти коефіцієнтів відхилення, два з яких, після тривалого обговорення, були додані до подання Рекомендацій комісії на Раді керівників, що врешті-решт схвалила рекомендації на своїх зборах, що відбулися у березні 2007 р. Там само. — С. 79–80.

Старнс С. Л. Навіщо потрібні аліменти?

Анотація. У даній статті професор Старнс розглядає низку теорій існування аліментів і розділяє їх на три основні категорії: теорія прибутку, теорія втрати та теорія внеску. Професор доходить висновку, що теорія прибутку має найбільш задовільну теоретичну основу для виплати аліментів, не тільки через прозорість оціночної моделі, але й через той статус, який вона надає претендентам на отримання аліментів. Претенденти вважаються рівноправними партнерами у шлюбі, а не потерпілими сторонами шлюбу.

Ключові слова: аліменти, розлучення, шлюб, сім'я, опікуни, керівні вказівки, взаємна згода сторін.

Старнс С. Л. Зачем нужны алименты?

Аннотация. В данной статье профессор Старнс рассматривает ряд теорий существования алиментов и разделяет их на три основные категории: теория прибыли, теория потери и теория вклада. Профессор приходит к выводу, что теория прибыли имеет наиболее удовлетворительную теоретическую основу для выплаты алиментов, не только из-за прозрачности оценочной модели, но и из-за того статуса, который она предоставляет претендентам на получение алиментов. Претенденты считаются равноправными партнерами в браке, а не потерпевшими сторонами брака.

Ключевые слова: алименты, развод, брак, семья, опекуны, руководящие указания, взаимное согласие сторон.

Starnes C. L. Why Alimony?

Annotation. In this Article, Professor Starnes surveys a collection of alimony theories, grouping them into three categories: gain theory, loss theory, and contribution theory. She concludes that gain theory offers the most satisfactory theoretical basis for alimony, not only for the clarity of its quantification model, but also for the status it assigns alimony claimants, who are cast as equal partners in marriage rather than as victims of marriage.

Key words: alimony, divorce, marriage, family, caretakers, guidelines, no-fault.